

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка Бойка Ігоря Йосиповича на дисертацію Патлачука Олександра Васильовича на тему: «Доктрини природоохоронного права: історико-правове дослідження», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

1.Актуальність обраної теми. На сучасному етапі в Україні триває складний процес реформування правової системи, її адаптації до нових умов соціально-економічного та політичного розвитку. Сучасна соціально-правова реальність в Україні формується на фоні інтеграційних процесів. Вступ, тісна співпраця з європейським інституціями дає можливість значно збагатити український досвід, традиції правотворення за рахунок здобутків європейської і світової правової думки. Одним із таких здобутків є визнання правової доктрини як чинника, що здійснює істотний вплив на правотворчість, тлумачення та застосування права. Адже правова доктрина є одним із правових явищ, яке помітно актуалізувалося в сучасних суспільних реаліях. Крім цього, правова доктрина відігравала і відіграє важливу роль у процесі становлення континентальної правової системи, до якої належить Україна. Еволюція правової доктрини у ХХІ ст. передбачає розширення сфер її використання та зростання її ролі у процесі розвитку континентальної правової системи, зокрема, і правової системи України.

Важливе місце в структурі правової доктрини займає, зокрема, доктрина природоохоронного права. На сьогодні вона відіграє надзвичайно важливе значення, оскільки в Україні склалася критична екологічна ситуація, пов'язана з охороною природних ресурсів. Це в свою чергу, потребує докорінних змін чинного законодавства та підвищення його ефективності. Реалізація цього важливого завдання потребує більш детального наукового вивчення та практичного використання історичного як національного, так і міжнародного правового досвіду використання доктрини природоохоронного права.

Історичні джерела свідчать, що Україна до ХУІІІ ст. була однією з найбагатших і найблагополучніших країн світу, за неповні два століття перетворилася на країну, що переживає надзвичайно тяжку екологічну кризу, яку називають «лихоліттям». У ХХ ст. природокористування в Україні набирає чітко виражених згубних для природи форм. Ресурсокористування стає хижацьким. Жовтневий переворот 1917 р., голодомор 1932-1933 рр. в Україні, страшні за своїми масштабами політичні репресії 1937-1938 рр., Друга світова війна – ці соціальні потрясіння разом із централізацією промисловості, перехімізацією сільськогосподарських угідь, виснаженням ресурсів за кілька десятиріч призвели до формування в Україні економіки, яка не зважала на об'єктивні потреби та інтереси її народу, можливості її природи. В результаті сформувалася економіка, перенасичена хімічними, металургійними, гірничорудними, нафтопереробними, військовими виробництвами з величезними обсягами відходів і низькими коефіцієнтами їх утилізації, із застарілими технологіями та обладнанням. До екологічно шкідливих належить цементна промисловість. Саме на підприємствах цієї галузі найгірше здійснюються природоохоронні заходи. Це привело до зниження тривалості життя в Україні: у чоловіків – до 60 років, у жінок – 75 років. Лише 5-8 % випускників шкіл сьогодні вважаються практично здоровими. У відпрацьованих газах, що їх викидають автомобілі, виявлено близько 280 різних шкідливих речовин, серед яких особливу небезпеку становлять канцерогенні бензопірени, оксиди азоту, свинець, ртуть, альдегіди, оксиди вуглецю й сірки, сажа, вуглеводні.

В результаті екологічних та медичних досліджень з'ясувалося, що забруднення залізничних колій нечистотами та продуктами їхнього розкладання, особливо в теплі сезони року, спричинило захворювання шлунка й легень у багатьох пасажирів і залізничників. Щорічно у водойми України скидається близько 4 млрд. м. кубічних забруднених стоків. Щороку у водойми України потрапляє близько 5 млн. тонн солей, 190 млн. м.куб. різних стоків тощо. Геоекологічна ситуація в Україні за цими та багатьма іншими показниками оцінюється як кризова і продовжує погіршуватися в процесі нераціональної господарської діяльності. До основних антропогенних факторів розвитку кризи в Україні належать передусім великі промислові комплекси – надміру виснажливі споживачі сировини, енергії, води, повітря, земельних просторів і водночас найпотужніші джерела практично всіх видів забруднень (механічних, хімічних, фізичних, біохімічних). Негативний техногенний вплив на природне середовище нашої країни зумовлений відсутністю ефективної екологічної політики в розвитку промисловості, сільського господарства та різних видів будівництва, а також застарілими неекологічними технологіями природокористування, недосконалою галузевою структурою й деформованою територіальною організацією промисловості. Покращити стан екологічної ситуації в Україні треба негайно, у тому числі за допомогою наукових досліджень і відповідних пропозицій.

У зв'язку з цим актуальною і однією з найменш вивчених проблем цієї проблемної тематики залишається необхідність комплексного історико-правового аналізу становлення та розвитку доктрин природоохоронного права. Це

надзвичайно важлива загально-юридична, соціальна та політична проблема, зумовлена актуальністю і практичністю для сучасності. Вирішення цієї проблеми дасть можливість визначити роль і значення доктрин природоохоронного права у розвитку українського права і держави, а також глибше зрозуміти правову культуру українського народу, його праворозуміння та інші світоглядні установки, особливості менталітету, духовний генезис на певних історичних етапах еволюції українського суспільства.

У контексті реалізації цього завдання актуальним видається дисертаційне дослідження Патлачука Олександра Васильовича на тему: «Доктрини природоохоронного права: історико-правове дослідження». Актуалізує обрану здобувачем тему дисертаційного дослідження пошук у сучасний період в Україні ефективної моделі формування та функціонування правової системи і створення законодавства, які б відповідали вимогам європейських стандартів. Дана тема важлива для юридичної науки також з точки зору комплексного аналізу сучасних проблем щодо підвищення ефективності правового регулювання охорони природних ресурсів. Завдяки історичній ретроспективі можна встановити, що на сучасному етапі розвитку державної політики все більше виокремлюються проблемні питання, пов'язані з захистом і охороною природних ресурсів України. Тому для удосконалення сучасної правової системи в Україні необхідним є переосмислити, узагальнити історичний досвід, вивчити його позитивні і негативні аспекти, а відтак використати все корисне і необхідне для сучасного розвитку України.

Усе вище наведене свідчить про актуальність дисертаційного дослідження Патлачука О.В. на тему: «Доктрини природоохоронного права: історико-правове дослідження». Актуальність теми кандидатської дисертації Патлачука О.В. посилюється також тим, що у сучасній Україні важливо врахувати історичний національний правовий досвід і використати результати наукових досліджень для удосконалення чинного законодавства України. Обрана Патлачуком О.В. тема дисертаційного дослідження є актуальною, важливою і корисною для національної історико-правової науки, а тому заслуговує на схвалення і підтримку.

2. Ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації забезпечена на достатньо високому науковому рівні і свідчать про своєрідний авторський підхід до розкриття процесів становлення та розвитку доктрин природоохоронного права в Україні. Особливим внеском здобувача можна вважати детальний аналіз архівних справ, нормативно-правових актів, наукових праць, періодичних видань, нарративних документів досліджуваного періоду, що стали важливим джерелом вивчення доктрин природоохоронного права в Україні. Значним здобутком здобувача є аналіз законодавчих актів, що видали органи державної влади, а також пам'яток права (Руська Правда, Статути Великого князівства Литовського, Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р., та інших, на підставі яких сформульовано уявлення про особливості формування доктрин охорони природи, їх спрямованість і значення для правового регулювання охорони природних ресурсів. Значно збагатило це теоретичне та історико-правове дослідження використання

архівних джерел. Автором дисертації вдало використано 1061 фонд «Міністерство Земельних Справ Української держави» Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, у якому вміщено деякі дані, що стали важливим джерелом вивчення доктрин природоохоронного права. Дисертантом також вдало проаналізовано і використано документи, які видавали органи державної влади, громадські організації досліджуваного періоду, в яких знайшли відображення доктринальні погляди з охорони природи, а також спогади, мемуари, щоденники, листи та інші, що дали можливість одержати дані про особливості природоохоронних відносин на українських землях в різні історичні періоди.

Достовірність положень дисертації, в яких конкретизовано наукову новизну, забезпечується також обґрунтованими посиланнями на наукові праці як українських, так і зарубіжних вчених, а також сумлінним використанням широкої джерельної бази (181 найменування).

У рецензованому дисертаційному дослідженні в цілому вдало сформульовано теоретичні положення, зокрема актуальність теми, мета і завдання, об'єкт і предмет дослідження. Аналіз змісту дисертації та автореферату Патлачука О.В. свідчить про те, що сформульовані мета і завдання дослідження повною мірою досягнуті.

Аналіз дисертації дає підстави стверджувати, що, враховуючи теоретичний та історико-правовий характер дослідження, автору довелося шукати раціональну структуру дисертації. Варто зазначити, що це йому вдалося. Структура дисертації Патлачука О.В. у цілому не викликає заперечень. Вона цілком пов'язана з метою, тими завданнями, які поставив перед собою здобувач та специфікою дослідження предмета та об'єкта. Дисертація складається з трьох розділів, що об'єднують дванадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Виклад змісту дисертації цілком логічний та послідовний.

За своїм змістом дисертація Патлачука О.В. є історико-правовою працею, яка вписується у науково-дослідну тематику кафедри теорії та історії держави і права Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького за напрямом «Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)» (державний реєстраційний номер 0116U002342) та «Закономірності розвитку і функціонування правової держави» (державний реєстраційний номер 0111U006673).

Як і належить ґрунтовній і кваліфікованій науковій роботі, дисертація Патлачука О.В. починається з вступу, в якому обґрунтовано актуальність наукового дослідження, наголошено на зв'язок теми дисертації з науковими програмами, планами, темами, вдало визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методологію наукової праці, сформульовано новизну та викладено основні положення, що виносяться на захист, визначено наукове й практичне значення одержаних результатів, вказано на їхню апробацію та публікації.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні та історико-методологічні засади дослідження» ґрунтовно охарактеризовано історіографію дослідження становлення та розвитку доктрин природоохоронного права,

методологію дослідження проблеми, а також джерельну базу дослідження. У підрозділі 1.1 «Стан наукового опрацювання проблеми» ґрунтовно проаналізовано чотири групи наукової літератури: історико-правову; природоохоронну; загальнотеоретичну та галузеву в період існування СРСР; наукові праці з розробки доктрини природоохоронного права в незалежній Україні. Дисертант в цілому вдало використав сучасні рекомендації щодо належного висвітлення історіографічних аспектів проблеми. Позитивною рисою роботи є загалом відмінне знання історіографії проблеми, активне використання наукових здобутків українських вчених, в т. ч. не лише правознавців, а й представників суміжних наук. Здобувач ретельно опрацював опубліковані першоджерела, що характеризують становлення і розвиток доктрин природоохоронного права, доповнив їх новими матеріалами, виявленими під час власного дослідження (увів до наукового обігу кілька нових документів). Здійснений аналіз історико-правової літератури дозволив автору сформулювати власне бачення проблемних питань щодо ролі та місця доктрини природоохоронного права в структурі правової доктрини, а також обґрунтувати висновок, що у попередній і сучасній історико-правовій науці відсутнє комплексне наукове дисертаційне дослідження з даної теми.

Кандидатська дисертація Патлачука О.В. спирається на міцну методологічну основу. В окремому підрозділі 1.2. автором дисертації детально висвітлено систему та особливості застосування наукових методів під час дослідження даної теми. В цілому правильне використання методологічного інструментарію, коректне ставлення до наукових здобутків попередників і опора на першоджерела забезпечили загалом достовірність результатів рецензованого дослідження.

Значним позитивом даної дисертації є вдалий аналіз джерельної бази дослідження, у якому дисертант глибоко проаналізував джерела, зокрема щодо вивчення доктрин природоохоронного права в Україні.

Заслужовує на увагу характеристика у підрозділі 1.3 рецензованої дисертації поняття та сутності, визначення проблем формування та функцій доктрин природоохоронного права. Цей підрозділ є загальнотеоретичним, вступним, який показує природу, генезис та еволюцію доктрин природоохоронного права. Позитивною рисою цього підрозділу є нова періодизація виникнення і розвитку правової доктрини як джерела права. Автор дисертації доводить, що механізм створення доктрин природоохоронного права тісно пов'язаний з пояснювальною, аксіологічною, системо-утворюючою, евристичною та іншими функціями.

Рецензована дисертація Патлачука О.В. цінна новачійними авторськими підходами щодо аналізу передумов становлення й розвитку релігійних, ліберальних та еkleктичних доктрин природоохоронного права, визначення їхньої класифікації, сутності та їх характерних рис.

Схвально доцільно відгукнутися на здійснений дисертантом всебічний і об'єктивний аналіз історичних умов становлення доктрин природоохоронного права як самостійного правового явища та визначенню їх основних ознак. Можна погодитися з дисертантом про те, що упродовж історичного розвитку така ознака, як наукова обґрунтованість доктрин, базувалася на громадській діяльності різних товариств, гуртків, об'єднань, які їх створювали та вимагали збереження

природних об'єктів та дбайливого ставлення до них. У дисертації доведено, що у радянський період на підставі наукових досліджень, проведених В.І. Вернадським, В.Р. Вільямсом, С.А. Генсіруком, Г.Ф. Морозовим, В.М. Сукачовим та ін., на доктринальному рівні було обґрунтовано необхідність посиленої правової охорони землі, надр, водних об'єктів, атмосферного повітря, які згодом знайшли відображення в нормативно-правових актах, спрямованих на збереження природних ресурсів.

На особливу увагу заслуговує підрозділ 2.2, у якому розкрито особливості становлення і розвитку релігійних доктрин природоохоронного права та визначенню їхніх характерних рис. Автором аргументовано доведено, що релігійні норми відіграли вагомую роль у становленні і розвитку доктрини природоохоронного права. Автор справедливо наголошує, що вони представляють собою правила використання природних об'єктів загальнообов'язкового характеру, які затверджені в рамках конкретної релігії з метою регламентації певних сфер суспільних відносин. Дисертант вдало доводить, що перші релігійні доктрини сформувалися на підставі язичницьких уявлень щодо обожнювання природних об'єктів, приписування їм надзвичайних можливостей, які згодом трансформувалися в положення, пов'язані з потребами віруючих в їх збереженні та захисту. Заслуговує уваги позиція автора про чотири особливості природоохоронних релігійних доктрин. Цікавою і новаторською є їх класифікація, зокрема: а) тісна взаємодія з усіма соціальними нормами при регулюванні захисту природних об'єктів; б) діяльність, вислови, вказівки авторитетних богословів щодо тлумачення релігійних положень і текстів, використання їх у процесі охорони природи, а також до потреб правового регулювання цієї сфери, нових соціально-економічних і політичних умов; в) офіційне визнання на основі закріплення їх положень в програмних документах релігійного характеру, нормативних-правових актах, договірних і звичаєвих нормах, рішеннях органів державної влади та самоврядних спільнот; г) можливість бути джерелом права, що доводиться на прикладі покарань, встановлених в Руській Правді Київської Русі за незаконне користування природними об'єктами в священних гаях, заповідних лісах, землях, луках. Необхідно погодитися з аргументами автора про те, що релігійні доктрини, пов'язані з місцями поклоніння, вшанування пам'яті окремих особистостей, пам'ятками історії, вплинули на процес створення об'єктів природно-заповідного фонду. Як приклад, дисертант справедливо акцентує на національному заповіднику «Хортиця», Канівському природному заповіднику, на території якого похований Т.Г. Шевченко, заповідник «Кам'яні могили» та ін.

Здобувач вдало проаналізував генезис та особливості розвитку ліберальних доктрин природоохоронного права, критично визначив їхній зміст та охарактеризував основні положення. Дисертантом значно ширше у порівнянні з існуючою літературою проаналізував особливості використання принципів лібералізму в сфері охорони природи та показав, що ліберальна доктрина знайшла своє відображення у положеннях Руської Правди, яка не передбачала смертної кари та жорстоких покарань за злочини проти природних об'єктів, а навпаки встановлювала «м'якші» покарання, зокрема, різні розміри штрафів за підпал

бортного дерева, крадіжку та вбивство бобрів, рубку дубу, крадіжку птахів. Дисертант наголошує, що ліберальні доктрини з охорони природи знайшли відображення у державній політиці в перші роки радянської влади в Україні. Далі аналізує статтю 99 Кримінального кодексу УСРР 1922 р., яка не передбачала відповідальності за хижацьке винищення тварин, птиць, рибну ловлю, а передбачене статтею покарання торкалось лише лісів, полювання, рибної ловлі в недозволеній час, в недозволених місцях та недозволеними способами. За такі дії ст. 99 КК УСРР передбачала достатньо м'які для того періоду методи покарання у вигляді позбавлення волі чи примусовими роботами на термін до одного року з конфіскацією незаконно добутого, знярядь полювання чи лову, чи штраф розміром до 500 руб. Дисертант наголошує, що аналіз діючого законодавства України показує прояв ліберальних тенденцій на прикладі відмови держави від контролю за станом використання та збереження деяких природних об'єктів, що знайшло відображення в постановках стосовно ліквідації Державної лісової інспекції, а також в нормативно-правових актах, прийнятих протягом 2010–2014 рр., які регламентували передачу частини підрозділів державних управлінь з охорони природи обласним державним адміністраціям, що призвело до дублювання функцій та не визначення завдань у сфері охорони природи. Проте автор не завжди висловлює своє відношення до позиції держави в різні історичні періоди.

Автором ґрунтовно висвітлено характерні риси становлення і розвитку еkleктичних теорій в сфері охорони природи. У дисертації цілком справедливо зазначено, що сутність використання еkleктичних доктрин криється у двоякості природи, яка, з одного боку, є об'єктом, який треба захищати, а з іншого – природу використовують для задоволення потреб суспільства. Автор дисертації переконливо доводить, що у зміст нормативно-правових актів входять два протилежних положення: використання об'єктів та їх збереження. Здобувач аргументовано розкрив риси еkleктизму на прикладі низки пам'яток українського права, в яких, з одного боку, дозволялося користування природними об'єктами, а з іншого – запроваджувалася складна система їх контролю, моніторингу, обліку та екологічної експертизи.

Важливим та новаторським для рецензованої дисертації є розділ 3 **«Правові засади реалізації інтервенціоністської та сучасних доктрин природоохоронного права»**, у якому ґрунтовно проаналізовано зміст та основні положення інтервенціоністських доктрин та охарактеризовано особливості правової реалізації в Україні сучасних природоохоронних доктрин.

На високому науковому і методологічному рівні охарактеризовано особливості правового регулювання охорони природи на підставі жорсткої інтервенціоністської доктрини. Автор ґрунтовно проаналізував розвиток природоохоронного законодавства, що дозволило йому виділити три історичні періоди. Варто погодитися з дисертантом в тому, що використання жорсткої інтервенціоністської доктрини став період тоталітаризму в СРСР, протягом якого на підставі цих доктрин, приймалися нормативно-правові акти, направлені на хижацьку експлуатацію природних багатств України. Дисертант довів, що правова система, яка склалася в цей історичний період, повинна була забезпечити

зміцнення командно-адміністративної системи та вирішити проблеми форсованої індустріалізації та насильницької колективізації.

Безперечним достоїнством кандидатської праці Патлачука О.В. є ґрунтовна правова характеристика помірної інтервенціоністської доктрини, яка передбачала запровадження окремих обмежень використання природних ресурсів, наукові підходи в системі їх охорони. Спираючись на цю доктрину з початку 60-х рр. минулого століття була прийнята значна кількість нормативно-правових актів, серед яких Постанова Ради Міністрів УРСР 1949 р., спільні постанови ЦК КПУ та РМ УРСР 1958 р. та 1973 р., які вказували на факти нераціонального використання природних багатств, пошкодження або знищення цінних ділянок первісної природи, а також збереження рідкісних пам'яток садово-паркового мистецтва. Цінним науковим результатом дослідження О. В. Патлачука є те, що в дисертації ґрунтовно висвітлено особливості реалізації помірних доктрин, що передбачало вирішення таких завдань: 1) розробка практичних заходів в організації охорони природних багатств; 2) введення заборон на скиди неочищених стоків та введення в дію нових підприємств без очисних споруд; 3) проведення заходів по боротьбі з ерозією; 4) заборона рубок у лісах зелених зон міст та водоохоронних територіях; 5) активізація наукових робіт зі збереження об'єктів природно-заповідного фонду; 6) залучення Міністерства внутрішніх справ, Прокуратури УРСР у процес посилення боротьби з порушниками правил охорони природи.

Заслуговує уваги позиція автора про те, що правове забезпечення реалізації в Україні сучасних доктрин природоохоронного права передбачають сталий розвиток, охорону біорізноманіття та екосистемний підхід щодо використання природних ресурсів. На думку дисертанта, концепція сталого розвитку включає принципи балансу між ресурсами і забрудненням, збереження природного багатства на нинішньому рівні та формулі «забруднювач платить», які повинні увійти до національних стратегій та екологічних програм, що мають за мету призупинити процес втрати українських природних ресурсів. Дисертант обґрунтовано доводить, що дана концепція знайшла часткове відображення в законах України «Про охорону навколишнього природного середовища» 1991 р., «Про природно-заповідний фонд» 1992 р., «Про рослинний світ» 1999 р., «Про екологічну мережу» 2004 р., Лісовому Кодексі 2006 р., в яких йдеться про стале використання природних ресурсів та зобов'язання користувачів забезпечувати їх охорону, захист, відтворення та підвищення продуктивності.

Автор ґрунтовно проаналізував шляхи удосконалення чинного законодавства України на підставі історичного досвіду використання доктрин природоохоронного права. Дисертант довів, що наявність історичного досвіду в сфері реалізації доктрин природоохоронного права може суттєво допомогти в розробці політики України в галузі охорони, використання та відтворення природних об'єктів. До змісту доктрини охорони природи дисертант вдало запропонував включити такі розділи: по-перше, визначення основних загроз природному фонду України. Використовуючи історичний досвід, здобувач справедливо зазначив, що у сучасних умовах необхідно передбачити такі заходи: 1) створення державних і недержавних систем екологічної освіти; 2) включення

питань екології природних об'єктів, їх раціонального використання, охорони в навчальні плани на всіх рівнях освітнього процесу; 3) підготовка і перепідготовка педагогічних кадрів у сфері природознавства для всіх рівнів системи обов'язкової освіти; 4) включення питань культури, освіти у сфері охорони природи в державні, регіональні та місцеві програми розвитку територій; 5) державна підтримка діяльності системи освіти у сфері охорони природи; 6) підтримка і публікація матеріалів, пов'язаних з природним фондом, у засобах масової інформації.

Дисертаційне дослідження Патлачука О.В. завершують логічні і продумані висновки, котрі підкреслюють його актуальність і високий науковий рівень.

Кандидатська дисертація Патлачука О.В. виконана з використанням юридичної та історичної термінології, відповідних правових понять, є збалансованою щодо розкриття історичного й правового матеріалу щодо становлення і розвитку доктрин природоохоронного права, загалом історико-правової дійсності, заповнює прогалини в науці теорії та історії держави і права.

3. Достовірність і наукова новизна положень, висновків та рекомендацій.

Визначена в дисертації наукова новизна характеризується високим рівнем достовірності, яка сформована дисертантом ґрунтовно, самостійно і вперше викладена на дисертаційному рівні зі спеціальності 12.00.01. Автором кваліфіковано вирішено важливе наукове завдання – розроблено і обґрунтовано концепцію становлення і розвитку доктрини природоохоронного права в Україні як складової континентальної правової системи. У рецензованій дисертації, значно ширше порівняно з наявною юридичною літературою, на засадах плюралістичного підходу розкрито розуміння права у континентальній правовій системі та ґрунтовно висвітлено становлення і розвиток доктрин природоохоронного права, детально визначено їх ознаки, типи та функції.

Автором вперше на підставі теоретичного та історико-правового аналізу природоохоронних доктрин, нормативно-правових актів, прийнятих в різні історичні часи, використовуючи в якості критерію відношення держави до природи, аргументовано їх класифікацію та виділено наступні чотири групи: релігійні, ліберальні, еkleктичні та інтервенціоністські.

ґрунтовне вивчення дисертаційної теми дало можливість дисертанту з новітніх наукових позицій висвітлити особливості реалізації ліберальних та еkleктичних доктрин природоохоронного права та показано характерні риси жорстких та помірних інтервенціоністських доктрин.

Дисертант аргументовано показав наявність подвійних стандартів закріплення доктрин природоохоронного права УРСР – декларованого у вигляді законодавчих актів, направлених на збереження природи та практичного у вигляді підзаконних актів, регламентуючих її науково необґрунтоване використання.

4. Загальна оцінка дисертаційної роботи та повнота викладу одержаних результатів дослідження в опублікованих працях. Ознайомлення із змістом дисертації дає підстави стверджувати, що сформульовані здобувачем положення, висновки, узагальнення є такими, що характеризуються науковою новизною і у сукупності забезпечують успішне розв'язання конкретного наукового завдання, яке має істотне значення для української науки теорії та історії держави і права.

Наукове значення результатів дослідження полягає в тому, що положення і висновки сформульовані у дисертаційному дослідженні збагачують українську юридичну науку положеннями щодо становлення і розвитку доктрин природоохоронного права в Україні, теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації дисертаційного дослідження можуть використовуватися у науково-дослідній роботі, у навчальному процесі та правотворчій роботі.

Основні положення та висновки дисертації викладено у тринадцяти наукових публікаціях, серед яких шість статей – у наукових фахових виданнях України, два з яких включені до міжнародних наукометричних баз, а також у семи тезах доповідей у збірниках науково-практичних конференцій. Ці наукові праці присвячені різним аспектам проблеми і не дублюють одна одну. Крім того, результати дисертаційного дослідження Патлачука О.В. успішно апробовані на кафедральних заходах, на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях.

Автореферат відповідає змісту дисертації, достатньою мірою розкриває її основні положення і загалом відповідає чинним нормативним вимогам. Зміст дисертації відповідає науковій спеціальності 12.00.01, з якої вона й подана до захисту.

Дисертація оформлена відповідно до чинних вимог, написана науковим стилем і літературною українською мовою. Стиль викладу матеріалу науковий, логічний, чіткий та виважений. Дисертація читається легко, викликає зацікавленість проблемою.

5. Зауваження до змісту дисертації. У цілому, викладене свідчить про такі позитивні риси дисертації Патлачука О.В. як актуальність, наукова новизна, практична значущість, методологічна обґрунтованість та доступність для сприйняття. Водночас дисертація, як і кожна дійсно вагома творча праця, викликає низку роздумів, відкриває широкий простір для наукової дискусії. В рамках цього відгуку варто зупинитися на деяких конкретних дискусійних положеннях, твердженнях, що потребують додаткової аргументації, зауваженнях і побажаннях до її автора, а саме:

1. Дискусійною є назва рецензованої дисертації. Як видається, не зовсім коректно сформульовано тему рецензованої дисертації, адже не виправданим є вживання «доктрини природоохоронного права» у множині. Кожна наука має, як правило, одну доктрину. Як відомо, правова доктрина – це вчення, наукова теорія, система принципів, поглядів, уявлень, ідей, концепцій, ідейних норм щодо права і його розвитку, які виступають теоретичним стрижнем та концептуальною основою державотворчої, правотворчої, правозастосовної та правотлумачної діяльності. Тому варто було говорити про доктрину природоохоронного права в однині. Крім цього, у назві теми необхідно було зазначити про доктрину природоохоронного права якої держави, якого періоду досліджував дисертант. Ця дисертація містить як теоретичні, так і історико-правові аспекти дослідження розвитку доктрини природоохоронного права. Тому тему цієї дисертації доцільно було б сформулювати у такій редакції: «Розвиток доктрини природоохоронного права в Україні: теоретичні та історико-юридичні аспекти», що надало б цій дисертації проблемності і глибини наукової новизни.

2. Викликає застереження підхід дисертанта до структурних елементів вступу. Хоча серед вимог, які висуваються до вступу дисертацій визначення територіальних і хронологічних меж дослідження не є обов'язковим, в історико-правових дослідженнях склалася практика, коли поряд із їх хронологічними рамками визначаються територіальні. Цього, на жаль, здобувач не зробив, а варто було би, оскільки, визначення території формування доктрини природоохоронного права у просторі, на нашу думку дало б можливість, окреслити і визначити вплив досліджуваного матеріалу на розвиток сучасної доктрини природоохоронного права.

3. Автором дисертації опрацьовано недостатньо архівних джерел українських архівів. Проте, враховуючи, що робота носить комплексний історико-правовий характер, зауважимо, що недостатньо уваги приділено дослідженню фондів зарубіжних архівів, опрацювання яких, на наш погляд, значно підвищило б наукову та практичну цінність рецензованого дослідження

4. У дисертації варто було виділити окремий розділ, у якому визначити місце і роль доктрини природоохоронного права у континентальній правовій системі та показати вплив доктрини природоохоронного права окремо на правотворчість, окремо у правозастосуванні, розкрити форми виразу доктрини природоохоронного права у континентальній правовій системі.

5. Дискусійним видається висновок автора про те, що «на сьогодні ідеї шанобливого, дбайливого відношення до природи, зафіксовані в змісті релігійних доктрин, знайшли відображення в законах України, присвячених охороні об'єктів природно-заповідного фонду, деяких особливо цінних представників флори та фауни». Видається за доцільним пояснити чим це було зумовлено.

6. Подекуди робота носить описовий характер, в дисертації недостатньо дискусійних моментів, не завжди дається власна думка дисертанта з дискусійних питань, оскільки стосовно деяких порушених проблем є неоднозначні оцінки різних авторів. Дисертант іноді уникає висвітлення гострих дискусійних проблем, притримуючись загальновідомих, але недостатньо обґрунтованих на сьогоднішній день положень. Крім цього, у дисертації досить часто згадуються прізвища українських дослідників, проте не вказується в яких наукових інституціях вони працюють чи працювали, а також їх наукові ступені та вчені звання.

6. Висновок про відповідність дисертації нормативним вимогам Міністерства освіти і науки України. Висловлені зауваження і пропозиції не мають принципового характеру і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку змісту рецензованої дисертації, яка характеризується науковою новизною у визначенні питань, які є актуальними як у теоретичному, так і у практичному аспектах. Вона відповідає профілю спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

На підставі зазначеного вважаю, що дисертація Патлачука Олександра Васильовича на тему: «Доктрини природоохоронного права: історико-правове дослідження» є завершеною самостійною науковою працею, у якій отримано нові обґрунтовані результати у галузі української історико-правової науки, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання та мають вагоме наукове і практичне значення для утвердження Української демократичної правової

держави, відповідає вимогам, викладеним в «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор – Патlachук Олександр Васильович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент
доктор юридичних наук (12.00.01),
професор кафедри історії держави,
права та політико-правових учень
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Бойко І.Й.

Підпис Бойка І.Й. підтверджую
Вчений секретар
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Грабовецька О.С.